

Sárközi Mátyás

Pesten, Londonban és a nagyvilágban

Jelenkor

ke viccen, ami azonban semmit sem változtat azon, hogy a sznob és csapodár Alma Mahler, idősödő férjét esalva, a korban hozzáillő, jóképű sikerépítész, Walter Gropius szeretője lett.

A rászabott címszerepet játszó Anthony Sher nagyban hozzájárul a darab sikeréhez, s – mint ahogyan az angol színháztól ez elvárható – jók a kisebb szerepeket játszó színészek is. Hatásos a szinpadkép, és persze minden képváltaskor zeng Mahler zenéje, vívódásai hű tolmácsolója.

(*Magyar Hírlap*, 2001. november 17.)

HITLERBEN NINCS SEMMI VICCES

Tábori György színműve, a *Mein Kampf-bohózat*, a német nyelvterület színpadain állítólag nagy siker, abban az értelemben, hogy e különös mű közönsége elgondolkozva távozik a színházból, úgy érzi, kapott valamiféle úttravalót, gazdagodott egy, mi tagadás, zilált színpadi cselekményhez kapcsolódó tanulságcsomaggal. Az angoloknak mást jelent Hitler. Amellett makulátlan szerkezeti felépítést várnak el egy darabtól, továbbá irritálják őket a félig sikerült viccek. Így tehát Tábori Hitlerről szóló bohózatát Londonban elmarasztalta a kritika.

A szerző az a bizonyos színházi-irodalmi intellektuel, akivel mindig kellemes elbeszélgetni. Kicsit pesties, moderáltan angolos, berlinies, bécsies. Olykor New York-iasan sznob, de ez is jól áll neki. Sok jó története van, s nem csak mások épp a témába vágó aforizmáiból van tárháza, ő maga is gyakran látja a dolgokat aforizmatikus eszességgel. Bohózata műsorfüzetében például azt írja, hogy „*Hitler volt Hitler első áldozata, ám ezt mindenki alaposan hányja-vesse meg önmagában, mielőtt emiatt Hitlert sajnálni kezdené.*” Egy 1914-es évjáratú író bonmot-ja ez, akinek az apját, Tábori Kornélt, az ismert pesti szerkesztőt, Auschwitzban ölték meg.

A szikra kipattan: Hitler olyan pojáca, a *Mein Kampf* olyan limonádé, hogy téma lehet abszurd bohózat számára. A millió sem rossz: történelmi tény, hogy századunk első évtizedében Hitler mint sikertelen művésznövendék, közepesenél gyengébb naplemente-akvarellek mázolója, Bécsben ócska kis penziókban keresett szállást. Ez hát a bohózat színhelye, ide állít be mappával a hóna alatt, fején zerge tollas kalappal az akkor még hetyke pódrött bajszot viselő Adolf, hogy megzavarja a két törzslakó, Shlómó és Lobkovitz nem valami épületes társalgását. Shlómó afféle író, könyvügynökölésből él, a Bibliával és a pornográf (akkor még betiltott) Fanny Hill-lel házal. Lobkovitz szakás, aki Istennek képzeletét magát.

Az újonnan érkező fiatalember nyilvánvalóan idegbeteg. Hatbalkezes, kukac-mozgású, lehetetlen alak, akit ráadásul mániái mellett állandó székrekedés kínoz. A szerepet alakító Jonathan Oliver mindent megtesz, hogy a szó szoros értelmében neveltségessé tegye a figurát, néha-néha sikerül ez, nem annyira a szerző gyenge viceei, mint helyzetkomikum-petárdák segítségével. A nézőtér leginkább azon nevet, kissé borzongva, amikor zsidó lakótársai az ifjú Hitler klozetkefe frizuráját divatosan a homlokába kanyarítva lezsírozzák, és pódrött bajuszát rövid kockává borotválják. Előttünk áll a későbbi diktátor, ahogyan a képekről ismerjük. Amikor kiderül, hogy Hitler a *Mein Kampf* címötletét is az atyáskodó, zsidó jóindulattal a neurotikus ifjú életébe avatkozó Shlómótól

kapja, felmerül a nézőben a gondolat: csak nem azt akarja éreztetni Tábori e csikorgó szimbolizmussal, hogy a zsidók a maguk ügyetlenkedésükkel, naivitásukkal hozzájárultak a náciizmus hatalomra jutásához?

Választ erre már nem nagyon kapunk, mert a színmű ezután igazi *farce*-ba vált. Előbb öreg lakótársai még megmentik Hitlert a ledéren szexi Frau Halál-tól, hogy egy kis halálfilozófia meg egy csinos színésznő is legyen a darabban, aztán már csak bohózzati ugrabugra követezik, ajtócsapkodással, idétlen szituációkkal és rossz viccekkel.

Tábori György felveti a kérdést: igaz-e, hogy a világban vannak olyan dolgok, amelyekre már végképp nem lehet nevetni? Még borzongva sem? A válasz bonyolultabb, mint gondolnánk. Ha régi dokumentumfilmekben Hitler szónoklásait látjuk-halljuk, a hadonászó, rikácsoló pojáca láttán néha elnevejtjük magunkat, amúgy fejesóválva: „hogyan tudta ez az idétlen bohóc maga mögé sorakoztatni a német tömegeket?” Persze, egyrészt felfogás, másrészt érintettség kérdése is a dolog. (Én például Bacsó Péter *Tanú* című filmjén sem tudtam nevetni.) Minden tragédia abszurd, és az abszurdban rejlik a neveltség. Ez a neveltség azonban nem bohózzatszerű, nem tetszetős, nem vidámságra készítő. Tábori tehát igyekszik a fekete humorra rájátszani, anyagát szürrealizmussal színezi. De az anyag nem hagyja magát. Olyan komoran fekete, amiből a legigyekvőbb színezés is csak a szürkét hozza ki.

(*Magyar Hírlap*, 1990. november 17.)